

Vår referens:
Ingela Stade
08-508 866 44

Dnr: 2009-022

Socialdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande

Bo bra hela livet (SOU 2008:113)

Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, FUB, är en intresseorganisation som arbetar för att människor med utvecklingsstörning ska kunna leva ett gott liv med full delaktighet i samhällslivet och rätt till samma levnadsvillkor som gäller för andra. Riksförbundet FUB har ca 27 000 medlemmar.

Riksförbundet FUB vill lämna följande synpunkter på Äldreboendedelegationens slutbetänkande och väljer att fokusera på vissa boendefrågor som är av särskild vikt för äldre personer med utvecklingsstörning.

Sammanfattning

FUB delar Äldreboendedelegationens åsikt att behovet av bostäder anpassade för den åldrande människans behov kommer att bli mycket stort under överskådlig tid framöver. För att klara av den förestående demografiska utvecklingen måste absolut fler bostäder för äldre snarast tillskapas. Att flera kommuner i dag inte kan tillgodose behovet av adekvata boendeformer för sina äldre kommuninvånare är mycket oroande. I denna fråga är det av stor vikt att synliggöra de grupper äldre som har särskilda behov på grund av medfödda eller tidigt förvärvade funktionsnedsättningar, bland andra personer med utvecklingsstörning. För att också FUB:s medlemmar ska kunna erhålla goda levnadsvillkor under sin ålderdom vill vi särskilt lyfta fram:

- den ”lilla gruppens” betydelse
- behovet av personal med kompetens om utvecklingsstörning
- de ekonomiska förutsättningarna

Personer med utvecklingsstörning och i detta sammanhang äldre personer med utvecklingsstörning fordrar många gånger särskild anpassning och utformning av sin bostad samt adekvat omvårdnad. I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) finns bland insatserna enligt 9 § punkt 9 angivet rätten till bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna. FUB:s grundläggande inställning är att äldre med utvecklingsstörning, i likhet med äldre utan funktionsnedsättning, självklart ska kunna bo kvar i sin LSS-bostad, alternativt i sin ordinära bostad, så länge man själv önskar

och ändå få sitt behov av omvårdnad tillgodosett också vid ett utökat eller förändrat behov av omvårdnad på grund av ålder. Alla insatser enligt LSS, utom personlig assistans, kan ansökas om och vid behov utökas också efter 65 års ålder. När det gäller personlig assistans är det sedan 2001 möjligt att behålla insatsen också efter 65 års ålder om den beviljats dessförinnan.

FUB vill dock understryka att den enskildes önskemål om utformning och behov av viss boendeform måste vara avgörande vid val av boende. FUB har äldre medlemmar med utvecklingsstörning som trivs bra och får ett adekvat omhändertagande också i ordinärt äldreboende och flera kommuner har i dag särskilda avdelningar på äldreboenden för personer med utvecklingsstörning där personalen har kompetens både när det gäller funktionsnedsättningen och äldrevården. Det är lika viktigt för våra äldre medlemmar som för andra äldre att få en god och allsidig information om de valmöjligheter som kommunen kan erbjuda.

Den lilla gruppens betydelse

För att människor med utvecklingsstörning ska kunna leva ett gott liv även under sin ålderdom fordras att begreppen om goda levnadsvillkor enligt LSS säkerställs också inom de bostäder avsedda för äldre (seniorbostäder, trygghetsbostäder och vård- och omsorgsboende) som Äldreboendedelegationen föreslår bör utvecklas och erbjudas när den egna bostaden eventuellt inte längre är att föredra för den enskilde. Goda levnadsvillkor enligt LSS, är enligt FUB:s uppfattning, ytterst viktig i sammanhanget och har av Socialstyrelsen tolkats vara ett övergripande kvalitetsbegrepp för insatser enligt LSS i vilken ingår även andra kvalitetskriterier som självbestämmande, inflytande, integritet, delaktighet samt helhetssyn, kontinuitet och tillgänglighet. Ofta framhålls ”goda levnadsvillkor enligt LSS”, inte minst av personal verksam inom kommunal handikapp- och äldreomsorg, som en viktig grund och ledstjärna också för verksamheter enligt socialtjänstlagen. FUB delar den uppfattningen.

Principen om den ”lilla gruppens” betydelse är exempel på en kvalitetsaspekt som är mycket viktig att lyfta fram när man söker lösningar för äldre personer med utvecklingsstörning. Boendemiljöer med 3-5 personer är enligt förarbetena till LSS och enligt FUB:s erfarenheter att föredra för att förutsättningar ska finnas för den enskilde att få en social roll i gruppen, knyta vänskapsband, uppleva trygghet och för att kunna förstå och förutsäga andras reaktioner.

Personal med kompetens om utvecklingsstörning

Förutom bostadens utformning och sammansättning är det av stor betydelse att lyfta fram den särskilda kompetens hos personalen som krävs för att personer med utvecklingsstörning ska få sina behov tillgodosedda också när de är äldre. FUB anser att det är viktigt att man utgår från en bemanning av personal med god kompetens om utvecklingsstörning med kompletterande utbildning inom äldreomsorg när bostäder av olika slag ska erbjudas äldre personer med utvecklingsstörning. Behovet av professionellt stöd följer personen med utvecklingsstörning livet ut, men okunskapen om åldrandeprocesser hos personer med utvecklingsstörning är tyvärr fortfarande stor, och kunskapsområdet måste därför, enligt vår uppfattning, prioriteras genom olika satsningar, dels genom direkt personalutbildning men också genom att stimulera en ökad forskning inom detta område. FUB anser det inte lämpligt att äldre personer med utvecklingsstörning mot sin vilja placeras i äldreboenden där det saknas särskild kompetens om utvecklingsstörning bland personalen.

Personalstyrkan måste också för äldre vara så dimensionerad att det finns stöd att tillgå vid olika individuella fritids- och kulturella aktiviteter utanför bostaden och t ex vid besök på vårdcentralen och liknande. Om någon boende skulle bli inlagd på sjukhus är det av stor vikt att personal som den enskilde är van vid finns med på sjukhuset.

Ekonomiska förutsättningar

Eftersom personer med utvecklingsstörning i de flesta fall är mindre resursstarka än sina generationskamrater ekonomiskt sett är det viktigt att samhället ger förutsättningar för att även denna grupp ges möjlighet till ett tryggt och bra boende som äldre som man har råd att bo i. Vi har tidigare bl a i FUB:s remissvar på delbetänkandet Bo för att leva SOU 2007:103 framhållit att de förändringar som då föreslogs inom ramen för statliga bostadssubventioner kunde komma att leda till ändrade prioriteringar i bostadsproduktionen. Den förskjutning mot fler bostadsrätter i förhållande till hyresrätter som vi hittills sett har också fått negativa konsekvenser för våra medlemmar, inte minst när det gäller valfrihet. FUB välkomnar därför Äldreboendedelegationens förslag gällande att det nuvarande investeringsstödet till särskilt boende/vård- och omsorgsboende även ska omfatta trygghetsbostäder och att den ekonomiska ramen för investeringsstödet i samband därmed utökas. Vi anser dock att sådan statlig stimulans även ska omfatta produktion av bostäder med särskild service enligt LSS, vilket i en förlängning skulle kunna leda till lägre hyresnivåer också i denna boendeform.

Stort behov av höjt bostadstillägg

En annan ytterst viktig och angelägen åtgärd som utredningen föreslår är höjt bostadstillägg och höjt särskilt bostadstillägg för pensionärer. Många yngre och äldre ”pensionärer” lever i dag under mycket knappa ekonomiska omständigheter. Äldreboendedelegationen framhåller därför ”att det med relativt små regeländringar inom bostadstillägget för pensionärer (BTP och SBTP) skulle vara möjligt att substantiellt förstärka subventionerna till boendet för äldre med låga inkomster”.

FUB välkomnar förslaget, men anser att samma höjning, som enligt förslaget skulle gälla för äldre, givetvis även måste omfatta yngre personer med funktionsnedsättningar som är beviljade aktivitets- eller sjukersättning. I dag är regelverket ytterst orättvist och missgynnar kraftigt yngre ”pensionärer” u 65 år i förhållande till de som är ö 65 år, trots att de som är yngre generellt sett anses ha dyrare levnadsomkostnader till följd av att de befinner sig i en mer aktiv levnadsålder.

Bostadstillägget utges för närvarande till den som är u 65 år med endast 91 % av boendekostnaden per månad upp till ett hyrestak på 4 500 kr/ mån. För den som fyllt 65 år är högsta möjliga bostadstillägg i stället 93 % av ett hyrestak på 5 000 kr/ mån. Delegationen anser att en höjning av den maximala boendekostnaden, som ligger till grund för dagens ersättning till den som är ö 65 år, från 5 000 till 6 000 kr och en höjning av den andel av boendekostnaden som ersätts, från 93 till 95 procent, skulle förbättra möjligheterna för äldre att efterfråga bostäder anpassade för dem. FUB anser att förslaget går i rätt riktning, under förutsättning att regeländringen även omfattar personer med funktionsnedsättning u 65 år som har rätt till bostadstillägg, men tror att hyrestaket på 6 000 kr är otillräckligt. Som jämförelse kan vi nämna att personer med utvecklingsstörning, som beviljas bostad med särskild service enligt LSS och som erbjuds en nyproducerad lägenhet inte sällan har en hyra som kan uppgå till 7 500 kr/mån för en lägenhet på ca 40 kvadratmeter. Att hyran blir hög kan delvis i vissa

fall förklaras med att kommunerna i sina beräkningar av hyran även tar med gemensamhetsutrymmen som tillhör boendeformen, trots att det enligt förarbetena till LSS framgår att den enskilde inte ska ha en merkostnad för dessa ytor eftersom det är en del av den omvårdnad den enskilde får genom insatsen (prop. 1992/93:159 s. 100).

Två aktuella statliga utredningar, Möjlighet att leva som andra- Ny lag om stöd och service till vissa personer med funktionsnedsättning (SOU 2008:77) och Brist på brådska – en översyn av aktivitetsersättningen (SOU 2008:102), har tagit upp problemet med otillräcklig hyreskompensation (bostadstillägg) i bostäder med särskild service enligt LSS. I LSS-betänkandet föreslås också att högsta hyra för beräkning av det särskilda bostadstillägget för personer som har ett verkställt beslut om gruppboende eller bostad med särskild service för vuxna enligt LSS ska likställas med det som i dag finns för den som är 65 år eller äldre. FUB anser att LSS-utredningens förslag avseende en höjning av bostadstillägget för gruppen personer med funktionsnedsättningar u 65 år måste vägas in i detta sammanhang.

Den viktiga sociala gemenskapen

FUB ställer sig mycket positiv till delegationens förslag att den som bor i trygghetsbostäder ska ha tillgång till gemensamhetslokal och möjlighet till gemensamma måltider och utgår från att detsamma gäller för det som delegationen benämner vård- och omsorgsboende. Tillgång till gemensamhetslokaler med möjlighet till samvaro för de boende ingår i dag i insatsen bostad med särskild service enligt LSS och utgör ett mycket viktigt och uppskattat komplement till det individuella stöd som var och en har rätt till i den egna lägenheten som givetvis ska vara ”fullvärdig”.

Det är som delegation skriver i utredningen allmänt känt att äldre personer som isoleras eller får för lite/obefintlig tillgång till social stimulans som intresserar dem kan riskera psykisk ohälsa, ett för tidigt åldrande och till och med en för tidig död. Det gäller givetvis även äldre personer med utvecklingsstörning. Socialstyrelsen har tidigare (bl a i den årliga äldrerapporteringen) påtalat att risken att drabbas av depression efter 65 års ålder är fyra gånger högre än för yngre. Det är en hög siffra som ska ställas i relation till att personer med utvecklingsstörning därutöver generellt sett har en förhöjd risk att drabbas av psykisk ohälsa som är 2-3 gånger större än för andra. En omdiskuterad och numera uppmärksammas fråga är att psykofarmaka och andra läkemedel i alltför hög utsträckning ges som ersättning för socialt umgänge med andra människor och olika aktiviteter, inte minst i särskilda boenden för äldre. En sådan ”omvårdnad” på ålderns höst kan aldrig accepteras för någon därför uppskattar FUB utredningens tankar om behovet av en rejäl satsning på ökad tillgång till den viktiga sociala gemenskapen.

Stockholm som ovan

e.u.

Lars Stensborg
Kanslichef
Riksförbundet FUB